

Uchwała z dnia 8 listopada 1995 r.
II UZP 15/95

Przewodniczący SSN: Teresa Romer, Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Maria Tyszel (sprawozdawca),

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Piotra Wiśniewskiego, w sprawie z wniosku Dariusza D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w L. o wysokość składek na ubezpieczenie społeczne, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 8 listopada 1995 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Lublinie postanowieniem z dnia 20 czerwca 1995 r., [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

Czy adwokat wykonujący zawód indywidualnie w ograniczonym zakresie, z powodu jednoczesnego zatrudnienia w charakterze pracownika nauki, w wymiarze sięgającym dwukrotnego obowiązującego go czasu pracy opłaca jako adwokat składkę na ubezpieczenie społeczne od wysokości osiąganego dochodu, czy od zmniejszonego wymiaru czasu pracy stosownie do § 10 ust. 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (Dz. U. Nr 68 z 1993 r., poz. 330 z późn. zm.), czy też od podstawy określonej § 42 ust. 1 tego rozporządzenia, nie niższej od kwoty odpowiadającej 60% przeciętnego wynagrodzenia ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne adwokata wykonującego zawód indywidualnie nie może ulec zmniejszeniu na podstawie § 10 ust. 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (tekst jednolity: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.).

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 2 lutego 1994 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. odmówił Dariuszowi D., wykonującemu indywidualnie zawód adwokata w ograniczonym zakresie, obniżenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne do 20% przeciętnego wynagrodzenia. W uzasadnieniu decyzji podano, że adwokat wykonujący zawód indywidualnie nie pozostaje w stosunku pracy i nie stosuje się do niego przepisów uzależniających wysokość składki od wymiaru czasu pracy.

Odwołując się do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie wnioskodawca domagał się obniżenia podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne podnosząc, że jest zatrudniony od 1 listopada 1983 r., ostatnio na stanowisku adiunkta naukowo-dydaktycznego na [...] Uniwersytecie L., w pełnym

wymiarze zajęć, jednocześnie wykonując w ograniczonym zakresie indywidualnie zawód adwokata.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie wyrokiem z dnia 29 marca 1995 r. [...] oddalił odwołanie stwierdzając w uzasadnieniu, że brak jest przepisu zezwalającego na obniżenie składki na ubezpieczenie społeczne z powodu wykonywania zawodu adwokata w ograniczonym zakresie.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie rozpoznając rewizję wnioskodawcy uznał, że w sprawie występuje zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości i przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, formułując je w sposób przytoczony w sentencji uchwały.

Rozpatrując przedstawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia Sąd Apelacyjny stwierdził, że podziela pogląd zawarty w rewizji, że skoro adwokaci traktowani są na równi z pracownikami w zakresie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, to również wymiar ich składek na ubezpieczenie społeczne powinien być ustalony w sposób przewidziany dla pracowników. Wątpliwość Sądu budzi stosowanie przepisu § 42 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.) w stosunku do adwokata prowadzącego indywidualną kancelarię "w rozmiarze uniemożliwiającym osiągnięcie minimum dochodów z tytułu pracy adwokata", wobec równoczesnego zatrudnienia na stanowisku adiunkta naukowo-dydaktycznego w [...] Uniwersytecie L., w pełnym wymiarze zajęć, a więc wobec zbiegu z ubezpieczeniem pracowniczym.

Słusznie podnosi Sąd Apelacyjny, że: "Gdyby świadczenie usług prawnych przez adwokatów w ramach zespołów, jak i w kancelariach indywidualnych, było traktowane jako wykonywanie działalności gospodarczej, wnioskodawca przy jednoczesnym zatrudnieniu w Uniwersytecie na pełnym etacie, byłby całkowicie zwolniony z obowiązku opłacania składek z tytułu wykonywania zawodu adwokata". Zgodnie jednak z aktualnym stanem prawnym, w szczególności z ustawą z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16, poz. 124 ze zm.) wykonywanie zawodu adwokata nie jest prowadzeniem działalności gospodarczej. W uzasadnieniu powołanej przez Sąd Apelacyjny uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1992 r., II UZP 16/91 (OSNCP 1992 z.5 poz. 66) podkreślono, że objęcie adwokatów ubezpieczeniem pracowniczym było wyrazem ich szczególnego uprzywilejowania. Naczelna Rada Adwokacka, która wówczas wyrażała swe stanowisko w sprawie, wskazywała na potrzebę dokonania zmian legislacyjnych Prawa o adwokaturze wobec istotnych zmian, jakie nastąpiły w ustroju społeczno-gospodarczym oraz informowała o podjęciu prac w tym kierunku, jednakże dotychczas żadnych zmian w tym zakresie nie dokonano.

Prawo o adwokaturze, poprzez art. 24 ust. 1 i 2 przyznaje adwokatom - członkom zespołów adwokackich, a poprzez art. 37, również adwokatom wykonującym zawód indywidualnie lub wspólnie z drugim adwokatem, prawa do świadczeń z ubezpie-

czenia społecznego na równi z pracownikami.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym nie podziela poglądu Naczelnej Rady Adwokackiej, że zarówno te przepisy, jak i powołana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1992 r., II UZP 16/91 przesądza o zrównaniu adwokatów z pracownikami w sprawach ubezpieczeń społecznych. Poglądu tego nie uzasadnia ani wykładnia gramatyczna, ani systemowa powołanych przepisów, które oznaczają jedynie to, że z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu adwokaci, niezależnie od sposobu wykonywania zawodu, mają prawo do takich samych świadczeń ubezpieczeniowych jak pracownicy, zarówno przy ustalaniu tych praw, jak ich wysokości. Określenie wysokości składek na ubezpieczenie społeczne oraz zasad ustalania podstawy ich wymiaru w art. 24 ust. 4 Prawa o adwokaturze, pozostawiono Radzie Ministrów. Realizacją tego upoważnienia są odpowiednie uregulowania zawarte w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.), zwanym dalej rozporządzeniem w sprawie składek. Rozdział 1 tego rozporządzenia, zawierający przepisy ogólne, określając w art. 1 zakres podmiotowy, odrębnie wymienia pracowników - w pkt 1, adwokatów - w pkt 5. Zasady ustalania wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne adwokatów zawarte są w rozdziale 6, w § 41-43. Ten ostatni przepis, tj. § 43 wskazując, które przepisy rozdziału regulującego składki na ubezpieczenie społeczne pracowników mają zastosowanie również do adwokatów, nie wymienia § 10 rozporządzenia, zezwalającego w ust. 2 na zmniejszenie składki w razie zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Wbrew pogładowi wyrażonemu w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia oraz w stanowisku Naczelnej Rady Adwokackiej, Sąd Najwyższy w powołanej uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 stycznia 1992 r. nie wyraził poglądu, że ponieważ "...adwokaci są traktowani na równi z pracownikami w zakresie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, podlegają zatem pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu". W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził jedynie, że adwokat wykonujący zawód indywidualnie i mający uprawnienia emerytalne, podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, nie określając, że jest to ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą. Ani w sentencji uchwały, ani w jej uzasadnieniu Sąd Najwyższy nie wyraził natomiast poglądu, że adwokat prowadzący indywidualną kancelarię adwokacką opłaca składki na takich samych zasadach jak pracownicy, lecz przeciwnie, w uzasadnieniu uchwały odwołał się wyraźnie do przepisów § 41-43 rozporządzenia w sprawie składek, sygnalizując potrzebę interwencji ustawodawczej. Podkreślić jednak należy, że uchwałę tę wydano przed nowelizacją dokonaną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1992 r. (Dz. U. z 1992 r., Nr 18, poz. 76), w wyniku której treść § 42 uległa zmianie przez odrębne określenie podstawy wymiaru składek dla adwokatów - członków zespołów adwokackich i adwokatów wykonujących zawód indywidualnie lub wspólnie z drugim adwokatem.

W uchwale z dnia 9 grudnia 1994 r., II UZP 35/94 (OSNAPiUS 1995 Nr 9 poz. 111) Sąd Najwyższy wskazując, że adwokat wykonujący zawód indywidualnie jest uprawniony do opłacania z tego tytułu składki na ubezpieczenie społeczne z 50% zniżką wynikającą z art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnieniu i rehabilitacji

zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 46, poz. 201) wyraźnie podkreślił w uzasadnieniu, że w świetle art. 24 i 37 Prawa o adwokaturze nie ma tożsamości pojęć adwokat-pracownik, lecz dla celów ubezpieczenia społecznego, przy ustalaniu prawa do świadczeń i ich wysokości pracę adwokata traktuje się jako zatrudnienie, a otrzymywane wynagrodzenie, jako wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia. Prawo do 50% zniżki przy opłacaniu składek na ubezpieczenie społeczne wynika natomiast z powołanej wyżej ustawy z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnieniu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Wbrew twierdzeniu Naczelnej Rady Adwokackiej Sąd Najwyższy w tej uchwale nie uznał adwokatów-inwalidów za wykonujących pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Skoro zatem, zgodnie z upoważnieniem ustawowym zawartym w art. 24 ust. 4 Prawa o adwokaturze, zasady ustalania podstawy i wysokości wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne adwokatów zostały uregulowane wprost w rozporządzeniu w sprawie składek, brak jest prawnego uzasadnienia do stosowania "odpowiednio" przepisów dotyczących innej grupy osób ubezpieczonych, w szczególności do stosowania takiego przepisu dotyczącego pracowników, który nie jest objęty odesłaniem z § 43 rozporządzenia.

Podkreślić należy, że pojęcie "wymiar czasu pracy", jest pojęciem kodeksu pracy związanym ze stosunkiem pracy, nieadekwatnym do specyfiki wykonywania zawodu adwokata w ogóle, a zwłaszcza adwokata w indywidualnej kancelarii. Podobną specyfikę zawodową uwzględniono w rozporządzeniu w sprawie składek również w stosunku do innych grup ubezpieczonych, nie będących pracownikami (rozdziały 3-8a), do których również nie ma zastosowania przepis § 10 ust. 2 przewidujący, proporcjonalne do wymiaru czasu pracy, zmniejszanie składki na ubezpieczenie społeczne.

Wysokość dochodu adwokata, o którym mowa w § 42 ust. 2 rozporządzenia nie jest bezpośrednim wynikiem jego "wymiaru czasu pracy" w tym zawodzie, lecz zależy przede wszystkim od rodzaju i ilości prowadzonych spraw, a czas pracy adwokata jest niewymierny.

Słusznie zwrócono uwagę w stanowisku Naczelnej Rady Adwokackiej na wyjątkowość niniejszej sprawy wynikającą z dopuszczalności łączenia przez pracowników nauki wykonywania obydwu zawodów, tj. nauczyciela akademickiego oraz zawodu adwokata w indywidualnej kancelarii oraz, że wnioskodawca ma pełną swobodę wyboru, który z dwóch zawodów zechce wykonywać. Zdaniem składu orzekającego, do wnioskodawcy należy decyzja wyboru właściwego wymiaru czasu pracy na uczelni, działalności naukowej i wykonywania zawodu adwokata, natomiast - w świetle obowiązujących przepisów - nie ma on możliwości wyboru przy opłacaniu składek na ubezpieczenie społeczne i ich wysokości.

Mając powyższe na uwadze orzeczono jak w sentencji uchwały.

=====